

Родину Фальц-Фейнів можна по праву вважати творцями і будівельниками у справі заповідної діяльності, адже неможливо переоцінити те, що ними зроблено. Сьогодні біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна – найбільший еколого-освітній центр на півдні України. Природне ядро заповідника – наукова лабораторія всього світу, резерват миру, одне з 7 чудес України. «Асканія-Нова» це неоціненний дар, який треба берегти з такою ж завзятістю, яка була у свій час притаманна засновнику заповідника та всієї родині Фальц-Фейнів.

Список використаних джерел

1. Державний архів Херсонської області Ф.Р. – 4097, оп. 1, спр. 88, 102 арк.
2. Козлова Е.В. Аскания-Нова. Зоопарк в южно-русских степях. Петроград, 1923. 136 с.
3. Бородин И.П. Охрана памятников природы. СПб., 1914. 32 с.
4. Яценко А. Дарунок родини Фальц-Фейнів. Наддніпрянська правда. 2005. 5 серпня. С.9.

*Деревінський Василь Федорович, доктор історичних наук, проф.,
професор кафедри політичних наук КНУБА*

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ В ГАЛИЧИНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Становлення українського національного руху в Галичині у першій половині ХІХ ст.

В ХІХ ст. Галичина перебувала під владарюванням Австрійської імперії і становила окремий «коронний» край – «Королівство Галиції і Ладомерії» з центром у Львові. У 1846 р. до українського підавстрійського королівства приєднали польські території з Краковом. Крім Галичини в складі імперії перебували українська Буковина та Срібна Земля. За переписом 1900 р. українці домінували в Галичині, становлячи 62 % усіх мешканців краю, крім них проживало 25 % поляків, 12 % євреїв тощо. Стежачи за непорушністю кордонів імперії віденський уряд вдавався до ситуативних тактичних союзів з певними елітами провінцій, використовуючи в своїх інтересах їхні антагонізми.

З приєднанням Галичини австрійські монархи здійснили низку заходів в напрямку поліпшення соціально-економічного і культурного життя українського народу, який перебував під асиміляційним пресом поляків. Привідсунута в ході цих реформаційних дій від влади польська аристократія негативно сприймала такі кроки нової німецької бюрократії. Хоча на той час ще не відчувала якихось загроз для свого панівного посідання в Галичині.

Тим не менше впродовж ХІХ ст. відбувався поступальний розвій національного життя українства Галичини. З новою силою в соборному пориві відроджувався український народ. Галичина швидко перетворювалася для розчленованої кордонами різних держав України в аналог італійського П'ємонту, з якого розпочалося визволення Італії від іноземного поневолення.

Революційні події «весни народів» 1848–1849 рр. розбудили національний дух українства до боротьби за свої політичні, соціально-економічні та культурні права. Утворений в роки революції перший український представницький орган в Австрійській імперії – Головна Руська Рада одразу за маніфестувала, що галицькі українці є частиною великого українського народу, який мав славне минуле і власну державу. До австрійської влади висунули вимоги утворити зі всіх українських земель окремих коронний край з власним соймом, адміністрацією і судівництвом зі столицею у Львові; запровадити українську мову в урядування і в навчальні заклади; створити українську гвардію; зрівняти в правах греко-католицьку і католицьку церкви; встановити рівність усіх перед судом і законом; усунути з державних посад усіх урядовців, які протидіють національному розвитку українського народу тощо. Доволі швидко створили 50 місцевих руських рад.

Пресовим органом Головної Руської Ради та національного здвигу стала перша українська газета – «Зоря Галицька». Перший її номер побачив світ 15 травня 1848 р. масштабним як на той час чотиритисячним тиражем.

Для систематизації заходів з культурно-освітнього піднесення українства в жовтні 1848 р. у Львові відбувся перший з'їзд української інтелігенції – Собор руських вчених. В його роботі взяло участь 119 представників учених, учителів, письменників, журналістів, духовенства, службовців, юристів, студентів та ін. На з'їзді наголошувалось на окремішності української мови від російської і польської, про соборність українського народу, лунали пропозиції щодо заснування різних українських культурно-просвітницьких та господарських товариств. В підсумку ухвалили рішення про створення нового правопису, утворення культурно-освітнього товариства «Руська матиця», покликаною видавати і поширювати книжки українською мовою.

Українські провідники вчилися відстоювати права свого народу в стінах австрійського парламенту. На перших виборах до рейхсрату мандат здобуло 39 українських діячів, що знало значним досягненням. Головною вимогою українських депутатів був поділ «Королівства Галіції і Ладомерії» на окремі адміністративні одиниці: українську з центром у Львові та польську з центром у Кракові [2, с. 29].

Для захисту революційних здобутків Головна Руська Рада утворила власні збройні сили – Українську національну гвардію. Вона всупереч заборони австрійської влади формувалася стихійно у багатьох районах Галичини. Офіційно цісар Франц-Йосиф дозволив створити український батальйон гірських стрільців, завданням якого було охороняти карпатські перевали для завади розгортанню угорського повстання. Особовий склад батальйону нараховував 1 410 стрільців та близько сотні старшин і підстаршин. Обмундировані вояки були в однострій козацького військового взірця. Символікою батальйону став український синьо-жовтий прапор.

Під тиском українського національного пориву австрійський уряд був змушений піти на низку поступків, дозволивши викладати українською мовою в народних школах, відкрити у львівському університеті кафедру української мови та літератури. В Галичині раніше, ніж в інших провінціях Австрійської імперії скасували у травня 1848 р. кріпацтво.

Австрійський уряд в час нестабільної революційної ситуації в країні для забезпечення спокою в краї пішов на зближення з українськими провідниками, остерігаючись польського повстання і можливого порозуміння між українцями і поляками або угорцями [1, с. 104]. Хоча воно було малоімовірним, бо ні поляки, ні угорці не вважали українців за рівноправних партерів і абсолютно не допускали якихось міркувань щодо визнання за українцями права на Галичину чи Закарпаття. Українські лідери розуміли, що розширення польських чи угорських політичних прав на цих землях ускладнило б процес політичного і національного самовизначення українців. Тому не підтримували ідеї польської чи угорської автономії і їх революційних змагань., вважаючи за доцільне не втручатись, а в окремих випадках допомагати цісарському уряду спинити розмах революційних виступів цих недружніх революційних рухів.

Таким чином, український національний рух в Галичині в першій половині XIX ст. почав активно розгортатися. Швидко ідеї і гасла з культурологічної площини перейшли у політичний вимір. Особливістю діяльності українських активістів було протистояння не з імперським етносом, а з поневоленою етнічною спільнотою – польською, провідники якої не сприймали ідею про належність Галичини до українського етнічного простору.

Список використаних джерел

1. Райківський І. 2016. Ідея української соборності в підавстрійській Галичині (XIX – початок XX століття). Івано-Франківськ : Нова Зоря.
2. Сухий О. 1999. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX –початку XX ст. Львів: Львівський національний ун-т ім. І. Франка.